

LADINA TERMINID EESTI RIIGIKOHTU PRAKTIKA KEELEKASUTUSES

Merike Ristikivi, Merili Riga

Ülevaade. Artiklis analüüsitakse ladina õigusterminite esinemist Eesti Vabariigi Riigikohtu lahendites perioodil 1993–2016. Riigikohtu kui kõrgeima kohtuastme lahendid on õigusaktid, mis loovad uut õigust, seega kohtuvad siin õigusteaduse ja õigusaktide keel. Õigusteaduse keelekasutuses on erialasõnavara, sealhulgas ladina terminite kasutamine otstarbekas ja loomulik, õigusaktide keeles eeldatakse aga teksti lihtsust ja arusaadavust. Õigusteaduslikul argumentatsioonil põhineva tekstina on riigikohtu lahendid samal ajal ka avalikkusele suunatud materjal, seetõttu uuritakse artiklis, kui palju ja milliseid ladina keelest pärit väljendeid lahendites kasutatakse ning milline mõju on tsitaatsõnadena esinevatel ladina terminitel õigusteksti kvaliteedile.

Võtmesõnad: õiguskeel, terminoloogia, keeleala uurimine, keelekontaktid, ladina keel, eesti keel

1. Sissejuhatus

Artikkel käsitleb ladina keelest pärit termineid õiguspraktika keelekasutuses Eesti Vabariigi Riigikohtu lahendite põhjal. Tegemist on esimese uurimusega, milles uurimismaterjalina võetakse kokku kõik riigikohtu lahendid aastatest 1993–2016 ning analüüsitakse neis kasutatud ladina termineid.

Õiguskeele funktsioonide ja sihtrühmade alusel eristatakse õigusteaduse oskuskeelt ning õigusaktide ja seaduskeelt (Oksaar 1999: 204, Mereste 2000: 412–415, Kerge 2002: 37–38, Mattila 2013: 110–112, Mellinkoff 1963: 3–17, Tiersma 1999: 8–11, Cornu 2005: 14–16). Seaduskeelt kasutatakse ühiskonnale üldtähtsate probleemide lahendamisel ja teadvustamisel. Õigusteaduse oskuskeeles käsitletakse teaduslikult õigusprobleeme, kirjeldatakse ja analüüsitakse seaduskeeles väljendatut (Mereste 2000: 415, Kurzon 1997: 122, Lötscher 2005: 184–185). Kuna õigusteadus on distsipliin, mille mõisteparaat on sajandite jooksul välja kujunenud ladina keele baasil, kasutavad juristid ladina keelt praktilise töövahendina. Ladina terminite efektiivsus erialases suhtluses ja asjaajamisel seisneb eelkõige nende täpsuses:

tihti kõigest paarist sõnast koosnev väljend annab edasi olulise printsiibi, mille väljendamiseks eesti keeles võib vaja minna mitut lauset.

Seega on õigusteaduslikus keelekasutuses erialasõnavara, sealhulgas ladina terminite kasutamine otstarbekas ja loomulik. Õigusteaduse keeles esinevaid ladina termineid on varasemate aastate jooksul põhjalikult uuritud: ilmunud on ajalooline ülevaade ladina terminite kasutuse kohta eri perioodide perioodilistes õigusväljaannetes (Ristikivi 2003, 2007, 2009b, 2010, 2011). Samuti on uuritud ladina terminite kasutust õigusteaduslikes õppematerjalides (Ristikivi 2009a). Need uurimistulemused osutavad, et taasiseseisvumisperioodil on ladina terminite kasutamine märkimisväärselt suurenenud. Seega on pöördutud tagasi euroopaliku õiguskultuuri juurde, mille lahutamatuks osaks on ladina keelest pärit väljendid.

Seaduste keeles seatakse aga normiks teksti lihtsust ja arusaadavust. Kuna õigustekstid on sageli suunatud isikutele, kellele puuduvad õigusalsed eriteadmised, soovitakse teksti koostajatel pöörata tähelepanu keelekasutusele ning vältida kantseliiti, erialatermineid ja seaduse teksti lihtsat kopeerimist (Parrest 2004: 302, Saaremets 2008: 342, Lötscher 2005). Ka õigusteaduslikul argumentatsioonil põhineva tekstina on riigikohtu lahendid samal ajal avalikkusele suunatud materjal. Samas seisavad riigikohtu lahendid õiguslikult kõrgemal madalama astme kohtute lahenditest. Kassatsiooniasemes ei tegele riigikohus enam eluliste asjaolude ehk faktide tuvastamisega ega tõendite hindamisega ning uusi materjale ega tõendeid esitada ei saa. Riigikohus koostab oma otsused õigusteadusliku argumentatsioonina – seega on kõrgtasemel teaduslikult analüüsitud ja põhjendatud kohtulahend see, milles kohtuvad õigusteadus ja õiguspraktika.

Sellest taustast lähtuvalt uuritakse artiklis, kui palju ja milliseid ladina keelest pärit väljendeid on riigikohtu lahendites 24 aasta jooksul kasutatud, kes neid termineid on kasutanud ning milline mõju on tsitaatsõnadena esinevatel ladina terminitel õigusteksti kvaliteedile. Kuna riigikohus vaatab asju läbi tsiviil-, kriminaal-, haldus- ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumites, on võimalik ladina terminite kasutamispõhimõtteid uurida ka erinevates õigusvaldkondades. Ajaloolise arengu põhjal saab seejuures püstitada hüpoteesi, et tsiviil- ja kriminaalõiguse valdkond, mille paljud ajaloolised instituudid ja normid kehtivad ka tänapäeval (põhjalikult selle kohta vt Eckert 1991). Mandri-Euroopa õigus on arenenud ladina keele baasil, rajanedes suuresti Rooma tsiviilõigusele ning kujundades välja oma mõisteparadi. Seetõttu on ladina terminite osakaal tsiviilõiguses oluliselt suurem kui teistes valdkondades (Ristikivi 2012: 95).

2. Uurimismaterjal

Artiklis uuritavad kohtulahendid pärinevad aastatest 1993–2016.¹ Riigikohtu tegevus taastati 28. juunil 1992 vastu võetud Eesti Vabariigi Põhiseadusega (PS), millega sai riigi kõrgeimast kohtust kassatsioonikohus ning põhiseaduslikkuse järelevalve kohus (§ 149). 1993. aastal taasalustas riigikohus tegevust omariikliku kohtuorganina.

Riigikohus on Eesti Vabariigi kõrgeim kohus, kus kohtulahendeid vaadatakse läbi peamiselt kassatsiooni korras. Kohtute seaduse (KS) alusel vaatab riigikohus

¹ Riigikohus tegutses Eestis ka enne Teist maailmasõda. 21. oktoobril 1919 võttis Asutav Kogu vastu Riigikohtu seaduse ning koos 15. juunil 1920 vastuvõetud põhiseadusega pandi seadusandlik alus kogu kohtusüsteemile ning ka Riigikohtule. Riigikohtu loomise ja pädevuse kohta vt Anepaio 1994.

lahendeid läbi veel teistmise ja kohtuvigade parandamise menetluses (§ 25 lg 1, § 26 lg 1). Riigikohus peab tagama järelevalve madalama astme kohtute lahendite seaduslikkuse üle ning ühtlustama kohtupraktikat, tegeledes sealjuures õiguse edasiarendamisega. Kuigi Mandri-Euroopas pole kohtuotsused formaalses mõttes siduvad², kasutatakse neid siiski õiguse rakendamisel ning seega võib neid pidada nõrgalt kohustavateks õiguse allikateks (Narits 1997: 61). Riigikohtu otsuste siduvust kinnitab kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 2 p 4, mille kohaselt on riigikohtu lahendid õigusallikateks küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid on tõestunud seaduse kohaldamisel.³ Selle sättega on seadusandja soovinud kujundada riigikohtu lahenditest subsidiaarsed õigusallikad. Sarnaselt lähtutakse riigikohtu lahenditest kui subsidiaarsetest õigusallikatest ka eraõiguses, kuigi eraõiguses ei leidu sarnast sätet nagu karistusõiguses (Lahe 2005: 14–15). Uue õiguse allikatena köidavad riigikohtu lahendid avalikkuse kõrval adressaatidena kindlasti ka juristkonda laiemalt – neile pakub enim huvi just see, milline on õigus ning selle kohaldamisel aktsepteeritud praktika konkreetses küsimuses (Kangur 2012: 88).

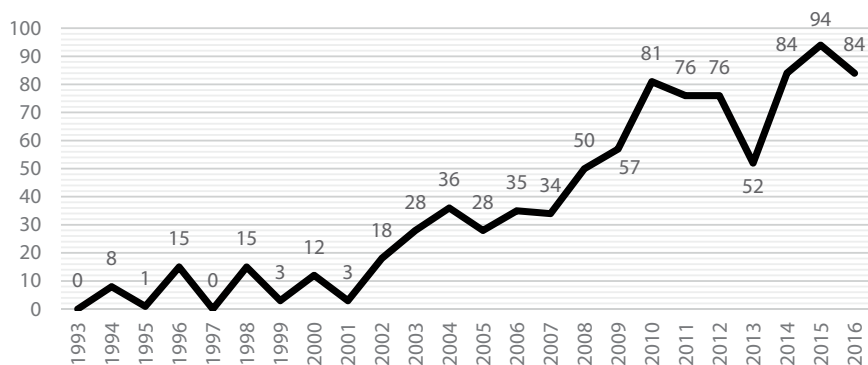
Riigikohtunik Eerik Kergandbergi sõnul on kohtulahend õiguskultuuri ja selle kaudu kogu kultuuri osa (Kergandberg 1999: 29). Kohtulahendite koostamiseks on aegade jooksul kujunenud välja spetsiifiline stiil ning sõnastus. Seejuures tuginevad kohtunikud otsuste formuleerimisel sageli autoriteetsete õigusteadlaste tekstidele. Selliste õigusteaduslike printsiipide ja argumentide tähistajana saavad kohtulahendi osaks ka ladina terminid. Eestis on varasemalt uuritud riigikohtu ja ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide kuriteo- ning väärteoasjade kohtulahendites esinevaid ladina termineid (Heide 2013). Välismaal on kõrgemate kohtute lahendeid uuritud põhjalikumalt. Näitena võib tuua 2001. aastal Poolas tehtud terminiuuringu, millest selgus, et riigi kõrgeima kohtu lahendites esineb ladina termineid väga arvukalt. Uuringu läbiviija Witold Wolodkiewicz järeltas enim kasutatud ladina väljendeid analüüsides, et nende arvukas kasutamine väljendab samuti Rooma õiguse tähtsust Poola õigussüsteemis (Wolodkiewicz, Krzynówek 2001). Nimetatud uurimistöo keskendus kohtulahendites esinevate terminite kaardistamisele, kuid uurimistulemustest ei selgunud terminite tõlkimise ja õigusteksti kvaliteedi võimalik probleemistik. Käesolevas artiklis võetakse need küsimused vaatluse alla lisaks terminite esinemissageduse väljaselgitamisele.

3. Ladina terminite hulk

Kogu uuritava perioodi ehk 24 aasta jooksul on riigikohus teinud kokku 9220 lahendit. Kui 1993. aastal oli lahendeid kokku ainult kuus, siis 2004. aastal tehti 414 lahendit ning 2016. aastal 387 lahendit. Aastate jooksul on kasvanud ühiskonna üldine teadlikkus oma õiguste kaitse kohta, seetõttu on pöördumisi riigikohtu poole järjest rohkem ning suurenenud on ka riigikohtu menetlusse võetud juhtumite ja seeläbi lahendite arv. Ladina termineid esines 528 lahendis, kogu perioodil oli esinemiste arv 914. Kokku esines riigikohtu lahendites 86 erinevat ladina terminit. Keskmiselt esines iga 10 lahendi kohta üks ladinakeelne termin.

² Erinevalt käsitletakse kohtupraktikat angloameerika õigussüsteemis. *Common law* süsteemi kohtulahendite keelekasutuse kohta põhjalikumalt vt Levi, Walker 1990 ja Solan 1993.

³ Sarnane printsiip on ka väärteomenetluse seadustikus (VTMS § 2).

Joonis 1. Ladina terminite esinemine riigikohtu lahendites perioodil 1993–2016

Termineid sisaldavate kohtuotsuste arv on olnud küllalt kõikuv uuritava perioodi jooksul. Eriti harva kasutati ladina termineid riigikohtu taastamise algaastatel. Kahel aastal, 1993 ja 1997, ei esinenud termineid üheski riigikohtu lahendis. Kui uuritava perioodi alguses esines ladina termineid vaid üksikutes lahendites, jäädes keskmiselt alla 10 esinemisjuhu, siis alates perioodi keskpaigast on ladina termineid sisaldavate lahendite arv märgatavalt suurenenud, ulatudes viimasel kümnendil keskmiselt üle 70 esinemisjuhu.

Väga selge hüpe ladina terminite kasutamisel uuritava ajavahemiku keskel on seostatav Euroopa kohtute lahendites ning rahvusvahelistes konventsioonides esinevate ladina terminite mõjuga Eesti kohtupraktika keelekasutusele. Mitmed ladina terminid on kohtulahenditesse võetud Euroopa Kohtu lahendite kaudu, peamiselt siis, kui riigikohus on oma seisukohtade põhjendamisel tuginenud Euroopa Kohtu praktikale (Laffranque 2016: 539). Kuigi riigikohus on viidanud ka enne Eesti täisliikmeks saamist 1. mail 2004 Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtetele, on liikmestaatusega kaasnenud kohustus lähtuda õigusemõistmisel Euroopa Liidu õigusest (Ginter 2008: 42, Evas 2016: 159).

Püstitatud hüpoteesi kontrollimiseks on ladina terminite esinemist analüüsitud ka kohtulahendite valdkondade kaupa, et uurida seost terminite esinemissageduse ja tsiviilõiguse valdkonna ajaloolise kujunemise vahel.

Tabel 1. Uurimismaterjali maht

Kohtulahendi valdkond	Lahendite arv	Ladina terminite arv	Termineid lahendi kohta
Tsiviilasjad	3913	105	0,02
Kuriteo- ja väärteoasjad	3200	531	0,16
Haldusasjad	1647	137	0,08
Põhiseaduslikkuse järelevalve asjad	460	141	0,30
Kokku	9220	914	0,10

Ühelt poolt selgub, et aastatel 1993–2016 oli tsiviilasjade lahendeid kõige rohkem, kokku 3913 lahendit. Samas esines ladina termineid arvuliselt kokku ainult 105 korral. Seega on vähim ladinakeelseid termineid sisalduvaid lahendeid just

tsiviilasjades. Kuriteo- ja väärteoasjade lahendeid oli tsiviilasjade lahenditega võrreldes vähem, kokku 3200 lahendit; neis sisaldas 531 ladina terminit. Haldusasjade lahendeid oli tunduvalt vähem kui kahe eelneva valdkonna lahendeid, kokku 1647 lahendit; ladina termineid oli kasutatud 137 korral. Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendeid oli võrreldes kõigi teiste valdkondadega märkimisväärselt vähem, kokku vaid 460 lahendit. Samal ajal oli nendes lahendites ladina terminite kasutamise arv kõrgeim – kokku 141.

Uurimistulemuste põhjal saab järeldada, et ehkki aastate jooksul on suurenenud lahendite arv, puudub otsene seos lahendite arvu ja ladina terminite kasutamise vahel. 24 aasta jooksul on enim suurenenud tsiviilasjade lahendite arv, samas on selles valdkonnas ladina terminite kasutamine proportsionaalselt kõige väiksem, jäädes 0,02 termini esinemisjuhuni lahendi kohta. Samuti ei leia kinnitamist hüpoteesi tsiviilõiguse ajaloolise kujunemise ja ladina terminite kasutamise seose kohta riigikohtu tsiviilasjade lahendites.

Ladina termineid esineb proportsionaalselt kõige rohkem hoopis põhiseaduslikkuse järelevalve ning kuriteo- ja väärteoasjades, kus termineid on kasutatud kokku keskmiselt vastavalt igas kolmandas või ligi igas teises lahendis. Sellist kõrget esinemissagedust võib põhjendada nende lahendite kõrgendatud motivatsiooni ja selguse nõudega. Nendes valdkondades on inimõiguste riive oht väga kõrge, mistõttu tuleb lahendeid põhjendada eriti selgemõtteliselt. Sageli on riigikohus seejuures kasutanud mõnda olulist printsiipi tähistavat ladina terminit.

4. Lahendites enim esinenud ladina terminid

Uuritaval perioodil lahendites esinenud ladina termineid sisuliselt analüüsid ilmneb, et riigikohus ei kasuta väga laialdasel arvul erinevaid termineid, vaid teatud kindlat hulka konkreetseid väljendeid: lahenditest võib leida 86 erinevat ladina terminit. Seejuures eristuvad selgelt kümme enim kasutatud terminit, ülejäänud terminite kasutusarv on märgatavalt väiksem.

Tabel 2. Riigikohtu lahendites kõige sagedamini esinevad ladinakeelsed terminid

Ladinakeelne termin	Tähendus	Esinemisarv
<i>ne bis in idem</i>	'mitte (karistada) kaks korda sama (süüteo) eest'	114
<i>ultima ratio</i>	'viimne vahend; äärmine vajadus'	73
<i>mutatis mutandis</i>	'muutes, mida vaja muuta; vajalike muudatustega'	69
<i>in dubio pro reo</i>	'kahtluse korral süüdistatava kasuks'	64
<i>obiter dictum</i>	'muuseas öeldu; kõrvalmärkus'	62
<i>conditio sine qua non</i>	'tingimus, ilma milleta mitte; vajalik või nõutav tingimus'	44
<i>reformatio in peius</i>	'pööre halvemuse poole'	44
<i>ab ovo</i>	'alates munast; algusest peale'	43
<i>expressis verbis</i>	'sõnaselgelt, rõhutatult'	43
<i>vacatio legis</i>	'seaduse puudumine'	36

Selgelt kerkib esile, et lahendites on kasutatud kitsalt erialaseid ladina termineid, mis kannavad spetsiifilist juriidilist informatsiooni (Kramer 1995: 141–142). Sellest

küljest erineb kohtupraktika sõnavara muudes õigustekstides esinevatest väljenditest. Õigusteaduslikes artiklites kasutavad juristid oma mõtete illustreerimiseks sageli erialaste terminite kõrval ka laiemalt levinud ladinakeelseid sententse ja mõtteterasid (Ristikivi 2007: 176–177). Kohtulahendite sõnastus on aga rangelt argumenteeritud, seega nendes kasutatud ladina terminid viitavad õigusteaduslikele printsiipidele.

Lahendites enim esinenud terminid on enamasti printsiipidena sätestatud Eesti Vabariigi seadustes või Euroopa Liidu õigusaktides. Nende kasutamisel viitab riigikohus alati ka vastavate õigusaktide paragrahvidele (nt 1).

- (1) “Põhiseaduse § 23 lg 3 kohaselt ei tohi kedagi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni 7. lisaprotokoll 4. artikli esimene lõige sätestab, et mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Nimetatud põhimõtteid kajastab ka KarS § 2 lg 3 sätestades, et sama süüteo eest ei või kedagi karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või mõnes teises riigis. Tegemist on nn *ne bis in idem* põhimõttega ehk sama teo eest teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeluga, millele vastava põhiõigusega tagatakse isikule võimalus teada, millised on need riikliku sunni järelmid, mida võidakse kohaldada tema toimepandud süüteo tuvastamise korral.” (Riigikohtu lahend kriminaalasjas 3-1-1-57-08)

Mis puutub õigusteksti kvaliteeti, siis ka selles punktis saab välja tuua erinevuse õigusteaduse ja õiguspraktika keelekasutuses. Õigusteaduslikes tekstides, näiteks erialaperioodikas, ei lisata ladina terminitele enamasti omakeelset vastet. Seega võib õigusteaduse sõnavara tundmata jääda tekst tavalugejale osaliselt mõistetamatuks (Ristikivi 2008: 161). Seevastu riigikohtu lahendites on ladina terminite juures eestikeelne tõlge või termini tähenduse pikem selgitus (nt 2–4).

- (2) “Tulenevalt VTMS § 123 lg-st 2 peab maakohus kohtuvälise menetleja karistusotsuse peale esitatud kaebuse lahendamisel arutama väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ja lahendades VTMS §-s 133 loetletud küsimused.” (Riigikohtu lahend kriminaalasjas 3-1-1-56-16)
- (3) “Kriminaalkolleegium on varasemas praktikas selgitanud, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.” (Riigikohtu lahend kriminaalasjas 3-1-1-113-12)
- (4) “Nimetatud sätte mõtte kohaselt peab teo ja kahju vahel põhjusliku seose tuvastamisel lähtuma nn *conditio sine qua non* põhimõttest, mille kohaselt ajalisel eelnev sündmus loetakse hilisema sündmuse põhjuseks, kui

ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud.”
(Riigikohtu lahend tsiviilasjas 3-2-1-45-08)

Näidetes (3–4) toodud selgitus termini sisu kohta võib tihti osutada tõlkest vajaliku-
maks, sest juriidiliste terminite sõna-sõnaline tõlge ei pruugi olla piisav väljendiga
tähistatud printsiipi tundmata. Näites (2) esinenud ladina termini *ab ovo* tähendus
on metafoorne, sõna-sõnalt tõlgitult ‘alates munast’, viidates nii vääртеomenetluse
põhimõttele, et asja tuleb menetleda algusest peale täies ulatuses. Ladina keele
tundjale on tuttav selle väljendi pikem kuju, mida kasutatakse väljaspool õiguskeelt:
ab ovo usque ad mala. See tähistab vanade roomlaste tava alustada söömaega
munast ning lõpetada õuntega (Benke, Meissel 1997: 1–2).

Laiemalt on tuntud ka väljend *mutatis mutandis*, millega õiguspraktika keele-
kasutuses märgitakse, et see, mida oli öeldud eelneva kohtuotsuse kohta, kohaldub
vajalike muudatustega käesolevale otsusele. Termin *expressis verbis*, mis on laial-
daselt kasutusel õigusteaduslike ajakirjade artiklites, esineb riigikohtu lahendites, et
rõhutada rangelt seaduses sätestatud. Õigusperioodikas on tuntud ka termin *obiter
dictum*, mida riigikohus kasutab, et täpsustada asjaolusid ühetaolise õiguspraktika
kujundamiseks. Seega nähtub, et mitmed üldtuntud või õigusteaduse keeles laiemas
kasutuses olevad terminid on omandanud õiguspraktika keelekasutuses kohtunike
töövahendina kitsalt spetsiifilise tähenduse.

5. Ladina terminite kasutajad

Riigikohtu lahendeid analüüsid tuleb ka tähelepanu pöörata, kuidas ja kelle kaudu
on ladina termin lahendisse sattunud. Riigikohtu enda seisukohtade kõrval on ladina
terminid lahendisse jõudnud madalama astme kohtuotsuste kaudu, sest ladina
väljendeid kasutavad tihti ka maakohtud, halduskohtud ning ringkonnakohtud.
Samuti võivad kohtulahendites ladina termineid kasutada erinevad menetlusosa-
lised ehk nii hageja, kostja kui ka kolmas isik kaitsja kaudu või kriminaal-
asjade puhul süüdistatava või menetlusaluse isiku kaitsja, prokurör, kohtuväline menetleja
või mõni muu menetlusosaline. Sarnaselt võivad erinevate kohtulahendite asjus
arvamuse anda ka eri institutsioonid ja ministereeriumid, nagu näiteks õiguskantsler,
keskkonnainspektsioon, justiitsministeerium jt.

Tabel 3. Ladina terminite kasutajad riigikohtu lahendites

Termini kasutaja	Esinemisarv
Riigikohus	604
Kaitsjad	96
Ringkonnakohtud	46
Maakohtud	29
Õiguskantsler	28
Riigikohtunikud eriarvamustes	17
Prokurörid	5

Analüüsi tulemusena selgub, et ülekaalukalt on ladina terminite kasutajaks riigikohus
ise. Enamjaolt on riigikohus kasutanud ladina termineid oma argumentatsioonis,

kuid aeg-ajalt ka alamate astmete kohtute põhjendusi välja tuues. Eraldi on tabelis 3 välja toodud riigikohtunike eriarvamused. Mandri-Euroopa õigusperekonda kuulavas Eestis on riigikohtu kohtunikel võimalik enamuse otsuse suhtes teistsugust seisukohta omades avaldada eriarvamust. Need on olukorrad, kus vähemusse jäänud kohtunik ei nõustu ei enamuse otsuse motiivide ega resolutiivosaga (Laffranque 2003: 189). Riigikohtu eriarvamusi põhjalikult uurinud Julia Laffranque'i hinnangul esineb eriarvamuste ja kohtulahendite vahel žanriline erinevus: eriarvamustes on tegu vaba aruteluga, milles eriarvamusele jäänud riigikohtunik saab avaldada individuaalset arvamust (Laffranque 2003: 37). Uuritavate riigikohtu lahendites esines 11 eriarvamust, milles ladina terminid leidsid kasutust 17 korral, keskmiselt 1–2 korda igas kohtuniku eriarvamuses. Seega on ladina terminitel kui juriidilistel argumentidel eriarvamustes spetsiifiline tähtsus.

Kaitsjad on kassatsioonides kasutanud ladina termineid 96 korral. Lisaks kassatsioonimenetlusele on kaitsjad ladinakeelseid termineid kasutanud ka varasemates menetlustes, nii kaebuste esitamisel maakohtutesse, halduskohtutesse kui ka ringkonnakohtutesse. Seega saab järeldada, et spetsiifiliste ladina terminite kasutamine ei ole omane ainult pöördumisel kõige kõrgema kohtuinstantsi poole, vaid selliseid termineid kasutatakse ka kaebuse esitamisel esimese astme või apellatsioonikohtusse.

Maakohtu lahendite refereerimisel esines ladina termineid 29 korral, halduskohtute lahendite refereerimisel seitse korda ning ringkonnakohtute lahendite lühikokkuvõttes 46 korral. Muude menetlusosalistena on ladina termineid kõige enam kasutanud õiguskantsler 28 korral. Prokurörid on ladinakeelseid termineid kasutanud viiel korral kahes kuriteoasjas. Samuti on ladina termineid kasutanud eri valdkondade ministrid, näiteks rahandusminister ja justiitsminister. Üksikuid ladina termineid on lahendites kasutanud veel kohtuväline menetleja, Vabariigi President ning Eesti Advokatuur.

Mis puudutab menetlusluseid isikuid, siis seaduse järgi peab tema eest kassatsiooni või teistmisavalduse esitama kaitsja (KrMS § 344 lg 3 p 2, § 367 lg 1; VTMS § 155 lg 2, § 17 lg 2 ja § 181 lg 1). Samas esineb ühes uuritud riigikohtu lahendis juhtum (Riigikohtu lahend 3-1-1-117-06), milles on refereeritud isiku kaebust maa-kohtule ning seejuures on menetlusluse kasutanud ladina terminit *ne bis in idem*. Riigikohtu lahendisse on see jõudnud varasemat kohtumenetlust kirjeldavas osas.

6. Kokkuvõte

Artikkel käsitles ladina terminite kasutust Eesti Vabariigi Riigikohtu tsiviilkolleegiumi, kriminaalkolleegiumi, halduskolleegiumi ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kohtulahendites aastatel 1993–2016. 24 aasta jooksul on märkimisväärselt kasvanud nii riigikohtu lahendite kui ka neis esinevate ladina terminite arv. Suurim ladina terminite kasutamise tõus on seostatav Euroopa Liitu liitumisega ning Euroopa kohtute lahendites esinevate ladina terminite kasutuselevõttuga Eesti kohtupraktikas. Keskmiselt esineb üks ladina termin iga kümne lahendi kohta, seejuures on kõige rohkem ladina termineid kasutatud kriminaalkolleegiumi ja põhiseaduslikkuse järelevalve lahendites. Hüpotees ladina terminite suurimast esinemisest tsiviilasjade lahendites kinnitamist ei leidnud. Ehkki tsiviilõiguse areng

on toimunud sajandite jooksul ladina keele baasil ning tänapäeva tsiviilõiguses on kasutusel väga suurel hulgal ladina termineid, osutasid uurimistulemused vastupidi, et ladina terminite esinemise arv oli väikseim tsiviilasjades. Selline tulemus suunab uute uurimisküsimuste püstitamisele tulevikus.

Varasemad ladina terminite uurimused õigusteaduslike ajakirjade põhjal toovad välja selged erinevused, mille poolest õiguspraktika keelekasutus erineb õigusteaduse keelest. Kui õigusteaduslikes artiklites kasutavad juristid erialaste terminite kõrval sageli meelsasti ka ladinakeelseid lentsõnu, lühendeid ja akadeemilise viitamise väljendeid, siis kohtulahendite keeles on kasutusel ainult kitsalt juriidilised ladina terminid, mis tähistavad seaduses sätestatud printsiipe. Erinevalt õigusteaduse keelest, kus ladina terminite kui erialase sõnavara kasutamisel tavaliselt eestikeelset vastet ei lisata, on kohtulahendites esitatud ladina termini tõlge ning sageli ka pikem sisu selgitav kommentaar. Seega ei avalda ladina terminite kasutamine kohtulahendites õigusteksti kvaliteedile negatiivset mõju. Need ladina terminid on kohtunike praktilised töövahendid ja pigem aitavad kaasa lahendi täpsemale mõistmisele.

Uurimuse käigus selgus veel, et ladina termineid ei kasuta ainult riigikohus, vaid neid esineb ka poolte argumentides, maakohtute ja ringkonnakohtute lahendite refereeringutes ning muude menetlusosaliste seisukohtade põhjendustes. Seejuures ilmnes, et ladina termineid ei kasutata ainult pöördumisel riigikohtusse kui kõrgeima kohtuinstantsi poole, vaid sellised spetsiifilised terminid on kasutusel juba kaebuse esitamisel madalamate astmete kohtutesse.

Artiklis esitatud analüüs on esimene samm kõrgemas kohtupraktikas esineva ladinakeelse sõnavara analüüsimisel ning annab suuna pöörata pilk ladina terminite kasutamise ajaloolise järjepidevuse ja traditsioonide uurimisele sõdadevahelise perioodi riigikohtu lahendites. Uurimuse edasiarendamine ladina terminite kasutajate teemal võimaldaks omakorda teha järeldusi juristkonna hariduse ja harituse kohta.

Viidatud kirjandus

- Anepaio, Toomas 1994. Eesti Vabariigi Riigikohus (I) ['Supreme Court of the Republic of Estonia']. – Eesti Jurist, 4, 26–33.
- Benke, Nikolaus; Meissel, Franz Stefan 1997. Juristenlatein. Lateinische Fachausdrücke und Redewendungen der Juristensprache, übersetzt und erläutert. Wien: Juridica.
- Cornu, Gerard 2005. Linguistique juridique. 3e édn. Paris: Montchrestien.
- Eckert, Jörn 1991. Sprache – Recht – Geschichte. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag.
- Evas, Tatjana 2016. Judicial reception of EU law in Estonia. – Bruno de Witte, Juan A. Mayoral, Urszula Jaremba, Marlene Wind, Karolina Podstawa (Eds.), National Courts and EU Law: New Issues, Theories and Methods. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 146–167. <https://doi.org/10.4337/9781783479900.00017>
- Ginter, Carri 2008. Application of Principles of European Law in the Supreme Court of Estonia. Dissertationes iuridicae Universitatis Tartuensis 21. Tartu: Tartu University Press. <http://hdl.handle.net/10062/6494>
- Heide, Kersti 2013. Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas ['Use of Latin terms in the practice of penal law']. – Juridica, 6, 415–426.
- Kangur, Andreas 2012. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale ['Court and adjudication']. Tartu: Riigikohus.
- Kergandberg, Eerik 1999. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Tallinn: Juura.

- Kerge, Krista 2002. Kirjakeele kasutusvaldkondade süntaktiline keerukus. – Reet Kasik (Toim.), Tekstid ja taustad. Artikleid tekstianalüüsist. Tartu Ülikooli eesti keele õppe-
tooli toimetised 23. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 29–46.
- KS = Kohtute seadus. – RT I 2002, 64, 390 ... RT I, 29.12.2012, 8.
- Kramer, Ernst A. 1995. Lateinische Parömien zur Methode der Rechtsanwendung. –
Steuerrecht. Ausgewählte Probleme am Ende des 20. Jahrhunderts. Festschrift zum
65. Geburtstag von Ernst Höhn. Bern: Verlag Paul Haupt.
- KrMS = Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 23.02.2011, 45 ... RT I,
03.05.2013, 13.
- Kurzon, Dennis 1997. Legal Language: Varieties, Genres, Registers, Discourses. – Interna-
tional Journal of Applied Linguistics, 7, 119–139.
- Lahe, Janno 2005. Kohtunikuõigusest ning Riigikohtu rollist deliktiõigusliku vastutuse
eelduste arendamisel. – Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika.
Tartu: Eesti Vabariigi Riigikohus, 11–28.
- Laffranque, Julia 2003. Kohtuniku eriarvamus. Selle võimalikkus ja vajalikkus Eesti Vabariigi
Riigikohtus ja Euroopa Kohtus [‘The possibility and necessity of judicial dissent (dis-
senting opinion) in the Supreme Court of the Republic of Estonia and in the European
Court of Justice’]. Dissertationes iuridicae Universitatis Tartuensis 10. Tartu: Tartu
Ülikooli Kirjastus. <http://hdl.handle.net/10062/43079>
- Laffranque, Julia 2016. Euroopa Inimõiguste Kohus ja Eesti õigus: kas monoloog või dialoog?
[European Court of Human Rights and Estonian law: a monologue or a dialogue?] –
Juridica, 8, 539–551.
- Levi, Judith N.; Walker, Anne Graffam 1990. Language in the Judicial Process. New York,
London: Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-3719-3>
- Lötscher, Andreas 2005. Gesetze als Texte: Wie wird Recht in Textstrukturen gebracht? – Kent
E. Lerch (Ed.), Die Sprache des Rechts. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 183–208.
- Mattila, Heikki E. S. 2013. Comparative Legal Linguistics. 2nd ed. Aldershot: Ashgate.
- Mellinkoff, David 1963. The Language of the Law. Boston, Toronto: Little, Brown and Co.
- Mereste, Uno 2000. Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Narits, Raul 1997. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura.
- Oksaar, Els 1999. Kõnekeel, erialakeel, õiguskeel [‘Spoken language, specialist language and
legal language’]. – Juridica, 4, 199–207.
- Parrest, Nele 2004. Motiivide põhjalikkus. – Anno Aedmaa, Evelin Lopman, Nele Parrest,
Ivo Pilving, Einar Vene. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus,
301–303. <http://hdl.handle.net/10062/14765>
- PS = Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
- Ristikivi, Merike 2003. Ladina keel ajakirjas Juridica 1993–2002 [‘Latin used in Juridica
during 1993–2002’]. – Juridica, 10, 727–732.
- Ristikivi, Merike 2007. Lexica iuridica in Juridica: Latin terms as a reflection of Europeanisa-
tion of Estonian legal culture. – Juridica International, 12, 173–179.
- Ristikivi, Merike 2008. Ladina õigusterminite vormilisest ja sisulisest korrektsusest [‘Accuracy
of the form and content of Latin legal terms’]. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu
aastaraamat, 4, 157–170. <https://doi.org/10.5128/ERYa4.10>
- Ristikivi, Merike 2009a. Ladina terminid tsiviilõiguses: eestikeelsed originaalõpikud versus
tõlkeõpikud [‘Latin terms in civil law: original textbooks in Estonian versus translated
textbooks’]. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 5, 225–238. <https://doi.org/10.5128/ERYa5.15>
- Ristikivi, Merike 2009b. Latin terms in Estonian legal journalism in the interwar period:
Practical tools for a young legal culture. – Juridica International, 16, 231–239.
- Ristikivi, Merike 2010. Mirror of the European legal tradition: Latin terminology in the
Estonian law journals Õigus and Juridica. – Juridica International, 17, 90–99.

- Ristikivi, Merike 2011. Idast läände: ladina terminid kui õiguskuultuuri muutuste peegeldajad [‘From east to west: Latin terms as a reflection of the change in legal culture’]. – Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat 2010, 202–221.
- Ristikivi, Merike 2012. European legal tradition + common network of concepts = terminological unity? – J. Oosterhuis, E. G. D. van Dongen (Eds.), European traditions: integration or dis-integration? Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 95–108.
- Saaremets, Virgo 2008. Milline peaks olema haldusakti keel ja stiil? – Õiguskeel 2005–2007. Artiklikogumik. Tallinn: Juura, 338–345.
- Solan, Lawrence M. 1993. The Language of Judges. Chicago, London: The University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226767895.001.0001>
- Tiersma, Peter 1999. Legal Language. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- VTMS = Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 14.03.2011, 32 ... RT I, 22.03.2013, 21.
- Wolodkiewicz, Witold; Krzynówek, Jerzy 2001. Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej i orzecznictwie sądów. Warszawa: Liber.

Riigikohtu lahendid

- RKKKo 3-1-1-117-06.
RKKKo 3-1-1-57-08.
RKKKo 3-1-1-56-16.
RKKKo 3-1-1-113-12.
RKTko 3-2-1-45-08.

Merike Ristikivi (Tartu Ülikool) on õiguse ajaloo dotsent, ta peamisteks uurimistemadeks on õigusterminoloogia ja ladina keele mõjutused eesti õiguskeeles.
Näituse 20-405, 50407 Tartu, Estonia
merike.ristikivi@ut.ee

Merili Riga on õppinud õigusteadust ning kaitses 2016. aastal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas õigusterminoloogia teemal magistritöö.
Näituse 20-405, 50407 Tartu, Estonia
meriliriga@gmail.com

USAGE OF LATIN TERMS IN THE PRACTICE OF THE SUPREME COURT OF ESTONIA

Merike Ristikivi, Merili Riga

University of Tartu

This article offers an analysis of the usage of Latin terms in the decisions of the Supreme Court of the Republic of Estonia during the period of 1993–2016. In the language usage of the legal field, the special language of jurisprudence and the language of legislation and laws are distinguished (Oksaar 1999: 204, Mereste 2000: 412–415, Kerge 2002: 37–38, Mattila 2013: 110–112). In the special language of jurisprudence, legal issues are discussed in scientific terms, the content expressed in the language of law is described and analysed. The language of laws and legislation is used in solving and acknowledging generally important problems for the society (Mereste 2000: 415).

The decisions of the Supreme Court as the judicial authority of the highest instance are the legal acts where a new law is created, thus bringing together the language of jurisprudence and legislation. Because jurisprudence is a discipline the conceptual apparatus of which has developed over centuries on the basis of the Latin language, legal professionals are using Latin as their practical working tool. The efficiency of Latin terms in professional communication and administration lies, first and foremost, in their preciseness: often, an expression consisting of just a few words conveys an important principle which may require more than one sentence to be communicated in Estonian. Therefore, it is expedient and natural to use a specific terminology, including Latin terms, in the language used in jurisprudence; however, in the language of legislation and laws, simplicity and comprehensibility of the text are expected. At the same time, the decisions of the Supreme Court as the texts based on jurisprudential argumentation are also the materials targeting general public. In this context, the article explores how many and which expressions originating from Latin are used in the court decisions and how do the Latin terms used as quotations affect the quality of legal text.

Keywords: legal language, terminology, language area studies, language contact, Latin, Estonian